

МІГРАЦІЙНЕ ПИТАННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Швець С. Л.,

аспірант кафедри політичних наук і права

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Досліджено міграційне питання та концепцію міграційної політики України, а також стратегію її подальшого розвитку в рамках діяльності провідних політичних партій України. Обґрунтовано концепцію подальшого розвитку та вдосконалення міграційної політики України. Визначено місце Міжнародної організації з питань міграції в Україні у вирішенні міграційних питань нашої держави.

Исследованно миграционный вопрос и концепцию миграционной политики, а также стратегию ее дальнейшего развития в рамках деятельности ведущих политических партий Украины. Обосновано концепцию дальнейшего развития и совершенствования миграционной политики Украины. Определено место Международной организации по вопросам миграции в Украине в решении миграционных вопросов нашего государства.

It's explored migration issues and the concept of migration policy and strategy for its further development in the frame work of activities of the leading political parties of Ukraine. It's explored the concept of further development and improvement of the migration policy of Ukraine. It's determined the place of the International organization formigration in Ukraine in addressing migration issues of our state.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, політичні партії, Міжнародна організація з питань міграції в Україні

Актуальність. Різке збільшення міграційних потоків, викликане процесами глобалізації, привнесло нововведення у розуміння суті міграційного процесу і у дослідження концептуально-теоретичних засад його політичного регулювання. Протягом багатьох десятиліть дослідженням міграції займалися в основному економісти, соціологи, демографи, в той час як політичне вивчення міграційних процесів та їх вплив на структуру і політику сучасних держав залишалися в тіні. Але міграційні процеси є одними з важливих складових політичної системи внутрішньодержавних відносин. У світлі загострення глобальної конкуренції, транснаціоналізації політичного і економічного простору вона впливає на характер і сутність політичних процесів, на політичну систему будь-якої сучасної держави. Регулювати та здійснювати управління міграційними процесами держава може самостійно за допомогою міграційної політики. Цікавою є позиція держави щодо міграційної політики в цілому, так і політичному управлінні та регулюванні міграційними процесами, адже будь-яка міграційна політика залежить від розташування політичних сил всередині держави, політичного режиму, державного устрою тощо, а також впливу міжнародних організацій, метою яких є управління сучасною міграційною ситуацією.

Стан дослідження проблеми. Проблеми міграції в Україні з моменту їх появи почали вивчати українські вчені – соціологи, демографи та політологи. Серед них: С.І. Пирожков, О.У. Хомра, В.І. Банних, О.Г. Бабенко, А.С. Довгерт, В.І. Євінгов, В.О. Новік, В.І. Олефір, О.М. Овсяк, О.І. Піскун, Н.В. Плахотнюк, І.М. Прибиткова, Ю. І. Римаренко, М.О. Шульга, С.Б. Чехович та ін. Однак проблема міграційних процесів та їх прогнозування досі залишається не вирішеною. Дослідженням сучасної міграційної політики (квотування, преференції, ізоляціонізм щодо мігрантів тощо) займаються Е. Барбашина, Г. Вітковська, Т. Фасіт, В. Чапек В. Євтух, А. Єрмолаєв, Т. Драгунова, В. Кіпень, Е. Лібанова, О. Малиновська, І. Марченко, Ю. Пахомов та ін.

Мета. Розглянути міграційну політику України на сучасному етапі як один із аспектів діяльності політичних партій та роль МОМ у вдосконаленні цієї політики.

Викладення основного матеріалу. Ряд дослідників, таких як О. Волосенкова, П. Кабаченко, О. Тарасова розрізняють широкий та вузький зміст міграційної політики.

У широкому змісті міграційна політика – це один із напрямів державної політики, яким визначається характер державного устрою, цілями, що переслідуються державою та представляє собою

державну доктрину або концепцію регулювання міграційних процесів. При цьому, міграційна політика може поділятися на реальну і декларовану, в такому випадку декларована політика проголошує своєю метою захист інтересів мігрантів, біженців, а реальна – виражає інтереси приймаючої держави, правлячих еліт [3, с. 219].

Міграційна політика у вузькому розумінні, спрямована на те, щоб змінити чисельність, склад, напрямок руху та розселення мігрантів, вплинути на їх інтеграцію, характеристики, що тісно пов'язані з демографічною проблематикою [3, с. 220].

Узагальнюючи вищенаведені визначення дослідників, можна виокремити основні тенденції у підходах до міграційної політики:

- міграційна політика є державною політикою, яка потребує розробки механізмів контролю та управління міграційними потоками, відповідності законодавства (у сфері міграції, до норм міжнародного права, захисту прав людини тощо);

- міграційна політика передбачає співвідношення інтересів держави і людини та впливає на інтеграцію мігрантів в суспільство;

- міграційна політика має вплив не тільки на перерозподіл населення на території держави, але і на його чисельність, склад та визначається характером державного устрою.

Формування міграційної політики України розпочалося в умовах перехідного періоду та за відсутності досвіду, кадрів, ресурсів. Частково, певні положення, що стосувалися питань міграції були закріплені в Конституції (громадянство, права на свободу пересування та вибір місця проживання, вільний виїзд та повернення до країни, недискримінація іноземців тощо) та склали основні напрямки міграційної політики.

Але питання щодо стратегічного напрямку подальшого розвитку міграційної політики держави було невирішеним.

Неодноразово на розгляд Верховної Ради України виносилися різні варіанти законопроектів, якими здійснювалися спроби визначити основні засади міграційної політики. Однак жоден з них не був підтриманий, що означало, що ні влада, ні суспільство не сформували достатньо чітких завдань в сфері міграції, не досягли консенсусу в їх розумінні [1, с. 4].

В грудні 2010 р. було створено Державну міграційну службу (ДМС) – спеціальний орган виконавчої влади, покликаний реалізовувати державну міграційну політику, в травні 2011 р. Указом Президента країни затверджено Концепцію державної міграційної політики України, а згодом і План заходів з її реалізації. Також протягом 2011 – 2015 років було схвалено ряд законів та доповнень до законів, правового закріплення набула низка практичних напрацювань, до законодавства було введено норми, які тривалий час обговорювалися і необхідність яких була очевидною.

Хронологія прийняття цього законодавства та впровадження його в досить короткий строк дає підстави стверджувати, що основним мотивом став вплив зовнішнього чинника, а саме лібералізація візового режиму в контексті угод Україна – ЄС.

Прийняте законодавство має ряд недоліків, та обумовлюється відсутністю взаємозв'язку між різними політичними установами, стратегіями соціально-економічного та демографічного розвитку держави, тобто відсутністю єдиної концепції, яка мала бути основою прийняття рішення.

Але з огляду на останні події, які відбулися в світі та на Україні (громадянська війна в Лівії, війна в Сирії, збройний конфлікт на Сході України), які призвели до посилення транскордонної, зовнішньої міграції та сприяли трансформації міграційного питання в політичних програмах провідних політичних партій України.

В більшості програмних документах політичних партій України акцент робиться на внутрішньо переміщених осіб, з проблемою яких Україна зіштовхнулася після збройного конфлікту на Сході України, також актуальними є проблеми реінтеграції та трудової міграції.

Наприклад, політична партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність» (далі – БПП), в своєму статуті та програмі партії зазначає, що партія має сприяти створенню комфортних умов життя та соціальної адаптації для вимушено переміщених громадян. Стратегічним напрямом політики української держави зазначена співпраця зі світовим українством. Для тих українців, які бажають повернутися на рідну землю, держава має розробити та реалізувати Програму повернення українців на Батьківщину, передбачивши у ній створення реінтеграційних консультаційних центрів, сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема у сфері агропромислового комплексу та ін. Для тих трудових мігрантів, які вирішили залишитися у країнах свого нинішнього проживання, партія вважає за необхідне втілити систему захисту їх прав за кордоном, зокрема реалізацію виборчих прав, права на соціальний захист та пенсійне забезпечення [5, с. 25].

Що стосується міжнародних міграційних процесів, то БПП працює у напрямку протидії торгівлі людьми, надання захисту біженцям, допомагає в інтеграції та адаптації біженців і осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Заслуговує уваги на розгляд програма політичної партії «Народний фронт», в програмі якої найголовнішим завданням партії визначено відновлення територіальної цілісності України, встановлення належного контролю за державним кордоном та забезпечення його недоторканності. Основною метою партії є забезпечення зовнішніх і внутрішніх гарантій безпеки, курс на інтеграцію з ЄС [6]. В міграційному законодавстві партія орієнтується на проблеми внутрішньої міграції, а саме захист внутрішньо переміщених осіб.

Партія «Батьківщина» в своїй політичній діяльності приділяє особливу увагу війні на Сході України та захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Депутати партії вважають, що порушенням прав людини є відсутність державної стратегії щодо вимушених переселенців та той факт, що нове профільне міністерство з питань ВПО, створене минулого року, все ще не має повноважень для розробки відповідної стратегії, її реалізації та координації цього процесу [4].

Досить чітко ставлення до міграційних процесів сучасності визначено в програмних документах ВО «Свобода». Пункти, що стосуються міграції співпадають з поглядами право-радикальних європейських політичних сил, а саме бачення небезпеки в іміграції. Серед цілей, що зазначені в програмі партії: ухвалення нового Закону про громадянство, заборонення незаконної практики подвійного громадянства, посилення захисту державного кордону, перекриття каналів нелегальної міграції та запровадження суворіших антиімміграційних заходів, вдосконалення системи утримання і депортації чужоземців-нелегалів. Проект міграційних законів потребуватиме суттєвих змін в КК України, та притягнення до відповідальності за порушення з кожного з пунктів. Погляди цієї партії можна віднести до позиції неореалістів, що вимагають створення більш жорсткого міграційного контролю та посилення законодавства. Така позиція не є новою, оскільки після 2015 року деякі європейські праві політичні партії почали виступати зі схожими лозунгами та спромоглися отримати перемогу на місцевих виборах в певних округах (Франція, Німеччина, Угорщина). Підтримка такої радикальної програми відображає настрої у громадянському суспільстві та надає державі можливість управління міграційним потоком (від зміни його напрямку до зменшення кількості населення), а також дозволяє запобігати конфліктній ситуації в рамках «громадянське суспільство – мігранти» та «громадянське суспільство – держава/влада». «Свобода» приділяє велику увагу проблемі трудової міграції з України, а також сприяти масовому поверненню в Україну етнічних українців, здійснювати державний захист українців за кордоном усіма можливими засобами [7].

Програмні документи партії «УДАР» вимагають запровадження комплексних заходів щодо протидії проявам ксенофобії, расизму і дискримінації (явної та прихованої) за національно-етнічними ознаками та вирішення проблем суспільної інтеграції мігрантів [8].

Під час передвиборчої кампанії партія виступала проти дискримінаційної норми закону про вибори, яка не дає українцям, що є працевлаштованим за кордоном, можливості голосувати за мажоритарних кандидатів. Заробітчанами обіцяли, що українська дипломатія враховуватиме інтереси діаспори, з нею радитимуться, кожен зарубіжний візит представників влади починатиметься із зустрічей з українцями [1, с. 10].

З огляду на програмні документи деяких політичних сил України можна зробити висновок, що бачення міграційних проблем не є глибоким та потребує більш детальної уваги, а також розробки єдиного концептуального напрямку.

Серед організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення врегульованого та гуманного управління міграцією та допомогу в пошуку практичних рішень міграційних проблем, можна виділити Міжнародну організацію з питань міграції в Україні (далі – МОМ в Україні).

Представництво МОМ в Україні розпочало працювати в Києві у 1996 році, коли Україна отримала статус країни-спостерігача при МОМ. У 2001 році Україна звернулася із запитом про надання їй статусу країни-члена МОМ, і у 2002 році Парламент України ратифікував статут організації. Загальна стратегія МОМ передбачає сприяння добробуту мігрантів, підтримку інтеграції національних меншин та зміцнення ролі мігрантів у розвитку як країн, що їх приймають, так і країн походження.

МОМ співпрацює з Державною міграційною службою України (ДМСУ), Державною прикордонною службою України (ДПСУ), з Міністерством внутрішніх справ України (МВС), Міністерством соціальної політики, Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, іншими державними установами, а також з громадянським суспільством з метою впровадження найкращого досвіду у сфері управління міграційними процесами та кордонами.

МОМ підтримує українські державні органи, відповідальні за міграцію, у практичній реалізації затверджених на папері законодавчих та адміністративних реформ у сфері лібералізації візового режиму з ЄС, що є необхідною умовою впровадження безвізового режиму поїздок громадян України до ЄС [2].

Представництво МОМ в Україні надає допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО) і людям, які зазнали наслідків конфлікту, протидіє торгівлі людьми, надає допомогу Уряду у протидії нерегульованій міграції та покращенні системи управління міграційними процесами, а також розробляє політику в галузі охорони здоров'я, яка враховувала б мігрантів.

Водночас Представництво МОМ в Україні долучається до використання потенціалу розвитку міграції, поширення інформації про міграцію, популяризації культурного розмаїття та протидії ксенофобії та нетерпимості.

МОМ в Україні здійснює моніторинг законодавства України у сфері управління міграцією та кордонами, також підтримує проекти, що сприяють приведенню управління міграційними процесами у відповідність до найкращих європейських та міжнародних стандартів. Останній з таких розпочав роботу в лютому 2017 року та спрямований на покращення роботи Державної прикордонної служби України. Також разом з Державною міграційною службою України Міжнародна організація з питань міграції сприяє інтеграції іммігрантів в суспільство, сприяє їх адаптації та соціалізації.

Висновки. Міграційні процеси не турбували українську політичну спільноту та не були пріоритетними у визначенні стратегії розвитку держави. Починаючи від періоду здобуття Незалежності нашої країни міграційна політика держави оформлювалася без наявності концепції та стратегії розвитку. Міграційні питання в програмних документах політичних сил виокремлювалися лише перед виборчими кампаніями і це питання не досліджувалося в повному обсязі. Причиною можна зазначити незацікавленість політичних сил України в мігрантах, як в електораті. Лише після останніх подій в світі, а згодом і в Україні міграційні питання почали активно обговорюватися в українській політичній спільноті. Але ініціатива впровадження єдиної концепції міграційної політики відбулася не всередині країни, а зовні і була пов'язана з євроінтеграцією нашої країни в ЄС. Після Євромайдану та подій на Сході України питання міграційних процесів, а саме внутрішньо переміщених осіб стали актуальними не лише для української спільноти, а й для української політики. Про це свідчать програмні документи політичних партій України, в яких зазначені актуальні проблеми міграційних процесів сучасності. Насамперед, це внутрішньо переміщені особи, трудова міграція, захист етнічного українського населення за кордоном та реінтеграція. Також можна прослідкувати два підходи до міграційної політики: неоліберальний та неореалістичний. Перший – виходить з доктрини лібералізму та виступає теоретичною основою мультикультуралізму; другий – навпаки, бачить в іммігрантах загрозу національній безпеці, що відображається в міграційній політиці та законодавстві. Також в Україні є представництво Міжнародної організації з питань міграції, яке не лише займається питаннями внутрішньо переміщених осіб, біженців, осіб, які потребують захисту, а й допомагають у вдосконаленні міграційного законодавства та міграційної політики України, здійснює моніторинг законодавства України та допомагає в реалізації проектів Європейського Союзу з питань міграції в Україні.

Література

1. Малиновська О. А. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідність сучасним вимогам / О. А. Малиновська // Аналітична записка М1. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ. 2014. 18 с.
2. Міжнародна організація з міграції: Представництво в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.iom.org.ua/ua>
3. Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие. [Под ред. Жанны Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля]. Центр миграционных исследований. М.2007 370 с.
4. Програма Партії «Батьківщина» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ba.org.ua/programm/>
5. Програма Партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність» [Електронний ресурс]. Київ. 2015. Режим доступу: http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2015/12/programa_solidarnist.pdf
6. Програма партії «Народний фронт» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nfront.org.ua/program>
7. Програма ВО «Свобода» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://svoboda.org.ua/party/program/>
8. Програма Партії «УДАР» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://klichko.org/about/programma/>